

PORADNIK

prawny

DLA OSÓB CHCĄCYCH POCHOWAĆ DZIECKO
ZMARŁE PRZED NARODZENIEM

Spis treści

Rozdział I. Prawo do pochówku i obowiązek przeprowadzenia go	4
1. Prawo dziecka do pochówku	4
2. Obowiązek przeprowadzenia pochówku	4
Rozdział II. Jak przeprowadzić pochówek dziecka utraconego przed narodzeniem?	6
1. Rodzice i najbliższa rodzina	6
1.1. Pochówek bez rejestracji w USC (możliwy bez oznaczenia płci)	7
1.2. Pochówek z rejestracją w USC (konieczność znajomości płci)	7
2. Osoby, które dobrowolnie się do tego zobowiązują	9
2.1. Przed zwróceniem się do szpitala	9
2.2. Procedura w szpitalu	10
2.3. Pochówek	11
Rozdział III. Co w sytuacji, gdy nikt nie chce przeprowadzić pochówku?	12
1. Gmina właściwa ze względu na miejsce zgonu	12
1.1. Obowiązek gminy	12
1.2. Współpraca szpitala	13
2. Czy szpital ma prawo przechowywać zwłoki?	13
3. Czy szpital ma prawo uznać zwłoki za odpady medyczne?	14
Rozdział IV. Zasiłek pogrzebowy	15
Załączniki	17
1. Wniosek o sporządzenie kart/y zgonu dziecka/i martwo urodzonego/ych (pochówek bez rejestracji w USC)	
2. Oświadczenie rodzica/ów o rezygnacji z prawa do pochówku dziecka	
3. Wniosek o wydanie ciała i karty zgonu w celu przeprowadzenia pochówku (gdy posiadamy oświadczenie rodziców)	
4. Oświadczenie o zobowiązaniu się do przeprowadzenia pochówku	
5. Wniosek o wydanie ciał i kart zgonu w celu przeprowadzenia pochówku (pochówek zbiorowy)	
6. Pełnomocnictwo do zgłoszenia urodzenia w USC oraz przeprowadzenia pochówku	
Krótkie analizy	26
1. Prawo pochowania zwłok przez osoby, które się do tego dobrowolnie zobowiązują	
2. Obowiązek gminy do chowania ciał dzieci utraconych	

Rozdział I

Prawo do pochówku i obowiązek przeprowadzenia go

Zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa wszystkie dzieci zmarłe (utraczone) przed narodzeniem mają prawo do godnego pochówku, a w razie jego niewykonania przez rodzinę lub inne podmioty uprawnione obowiązek przeprowadzenia pogrzebu spoczywa na gminie. Wynika to z zasady, że każdy zmarły ma prawo do godnego pochówku.

1. Prawo dziecka do pochówku

Obowiązujące w Polsce prawo bezwzględnie nakazuje dokonanie godnego pochówku każdego człowieka, także dziecka utraconego przed narodzeniem. Prawo do pochówku jest niezależne od tego, na jakim etapie ciąży zmarło dziecko i wynika wprost z § 2 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 7 grudnia 2001 r. w sprawie postępowania ze zwłokami i szczątkami ludzkimi¹, w myśl którego „za zwłoki uważa się ciała osób zmarłych i dzieci martwo urodzonych, **bez względu na czas trwania ciąży**”. Oznacza to, że zgodnie z literą prawa procedura i standardy postępowania z ciałami dzieci zmarłych przed urodzeniem powinny być takie same jak z ciałami innych zmarłych osób.

2. Obowiązek przeprowadzenia pochówku

Niekiedy rodzice nie mają świadomości, że przysługuje im prawo do pochowania zmarłego dziecka, nierzadko też dobrowolnie rezygnują z możliwości odebrania ciała i godnego pożegnania swego dziecka. W takich sytuacjach polskie prawo pozwala, by zostało ono pochowane przez osoby, które z własnej woli zobowiążą się do zorganizowania pogrzebu (art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych²).

Jeżeli rodzice zrezygnują z prawa do pochówku i nikt inny nie podejmie się organizacji pogrzebu, prawo do złożenia wniosku o wydanie zwłok do celów naukowych mają publiczne uczelnie prowadzące działalnością dydaktyczną i badawczą w dziedzinie nauk medycznych³. Takie wnioski są jednak rzadkością, a przekazywanie ciał pozostawionych w szpitalu zazwyczaj odbywa się na podstawie porozumienia zawartego z konkretną uczelnią medyczną.

¹ Dz. U. Nr 153 poz. 1783 ze zm.

² Dz. U. z 2017 r. poz. 912 ze zm., dalej jako „ustawa o chowaniu zmarłych”.

³ Art. 10 ust. 2 ustawy o chowaniu zmarłych.

Jeżeli ciało nie zostaje przekazane na cele naukowe, to zgodnie z art. 10 ust. 3. ustawy o chowaniu zmarłych, obowiązek pochowania zwłok spoczywa – podobnie jak w przypadku osób bezdomnych – na gminie, w której nastąpił zgon.

Obecnie obowiązujące przepisy zapewniają realizację podstawowego prawa każdego człowieka do godnego pochówku.

Rozdział II

Jak przeprowadzić pochówek dziecka zmarłego przed narodzeniem?

Pierwszeństwo w przeprowadzeniu pochówku zmarłego dziecka mają jego najbliżsi, czyli rodzice. Jeśli odmówią, dziecko mogą pochować dalsi krewni, tacy jak dorosłe rodzeństwo, dziadkowie, pradziadkowie, a nawet krewni boczni aż do czwartego stopnia pokrewieństwa⁴.

Po śmierci dziecka szpital powinien poinformować rodziców o ich prawie do pochowania ciała. Przepisy nie różnicują kwestii pochówku w zależności od przyczyny śmierci – oznacza to, że prawo do pochowania ciała przysługuje rodzicom, którzy utracili dziecko zarówno w wyniku poronienia czy martwego urodzenia, jak i aborcyjnego zabicia. W tym ostatnim przypadku rodzice najczęściej odrzucają prawo do pochowania dziecka i decydują się na pozostawienie jego ciała w szpitalu.

*„Prawo pochowania zwłok ludzkich ma najbliższa pozostała rodzina osoby zmarłej, a mianowicie: (...)
3) krewni wstępni; 4) krewni boczni do 4 stopnia pokrewieństwa; (...).”*

**Art. 10 ust. 1
ustawy o chowaniu zmarłych**

1. Rodzice i najbliższa rodzina

Rodzice chcący pochować swoje dziecko muszą zawiadomić o tym personel szpitala. W praktyce to pracownik szpitala najczęściej informuje rodziców o prawie do pochówku lub możliwości pozostawienia ciała w szpitalu. W tym drugim przypadku rodzice podpisują deklarację, w której zrzekają się prawa do samodzielnego przeprowadzenia pochówku.

Czynności związane z odbiorem ciała ze szpitala oraz z samą organizacją pochówku zasadniczo nie odbiegają od procedury przewidzianej dla osoby zmarłej po urodzeniu. W przypadku dziecka utraconego przed narodzeniem rodzice mają jednak dwie możliwości: przeprowadzić pogrzeb bez rejestrowania dziecka w urzędzie stanu cywilnego (USC) albo zarejestrować dziecko, dzięki czemu będzie ono miało oficjalnie nadane imię i nazwisko, a rodzice uzyskają akt urodzenia z adnotacją, że dziecko urodziło się martwe, umożliwiającą im pobranie zasiłku pogrzebowego.

⁴ Art. 10 ust. 1 ustawy o chowaniu zmarłych.

1.1. Pochówek bez rejestracji w USC (możliwy bez oznaczenia płci)

Zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa⁵, jeśli jest możliwe ustalenie płci dziecka bez konieczności wykonania badań genetycznych, szpital ma obowiązek przekazać do USC kartę martwego urodzenia (tzw. wstępne zgłoszenie). Później rodzice mogą dokonać rejestracji, w wyniku której otrzymają akt urodzenia z adnotacją, że dziecko urodziło się martwe.

Warto jednak pamiętać, że zgodnie z art. 11 ust. 5a ustawy o chowaniu zmarłych nie jest to konieczne, aby przeprowadzić pogrzeb dziecka utraconego przed narodzeniem.

- Rodzice chcący dokonać pochówku bez rejestracji dziecka w USC powinni złożyć w szpitalu wniosek o wydanie karty zgonu dziecka do celów pochówku (zob. załącznik nr 1), do czego mają prawo na podstawie art. 11 ust. 5a ustawy o chowaniu zmarłych. Uzyskanie karty zgonu dziecka jest jedynym, ale niezbędnym dokumentem potrzebnym, aby przeprowadzić pochówek dziecka.
- Uzyskawszy kartę zgonu dziecka na potrzeby pochówku, rodzic może pochować dziecko, mimo że zgon nie został odnotowany w USC (w konsekwencji w świetle prawa dziecko nie posiada m.in. imienia i nazwiska, a rodzice nie dysponują dokumentem umożliwiającym pobranie zasiłku pogrzebowego). Po uzyskaniu karty zgonu na potrzeby pochówku organizacja pogrzebu przebiega identycznie jak w przypadku dziecka zmarłego po urodzeniu czy osoby dorosłej.

„W przypadku dziecka martwo urodzonego, bez względu na czas trwania ciąży, dla którego, na wniosek osoby uprawnionej do pochowania, o której mowa w art. 10 ust. 1, sporządzono kartę zgonu, w celu pochowania zwłok nie jest wymagana adnotacja urzędu stanu cywilnego o zarejestrowaniu zgonu”.

Art. 11 ust 5a

1.2. Pochówek z rejestracją w USC (konieczność znajomości płci)

Jak wskazano w pkt 1.1., o ile możliwe jest ustalenie płci dziecka (przez co należy rozumieć ustalenie płci bez konieczności wykonania badań genetycznych), szpital ma obowiązek zgłosić martwe urodzenie (tzw. wstępne zgłoszenie), poprzez przekazanie karty martwego

⁵ Art. 54 ust. 3 ustawy z 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. z 2016 r. poz. 2064 ze zm.) oraz rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 7 grudnia 2017 r. w sprawie wzorów karty urodzenia i karty martwego urodzenia (Dz. U. poz. 2305).

urodzenia do USC. Następnie, rodzice mogą dokonać rejestracji, czyli zgłosić urodzenie martwego dziecka, w wyniku czego otrzymują akt urodzenia.

Zgłoszenie martwego urodzenia dziecka w USC pozwala rodzicom na oficjalne nadanie zmarłemu imienia i nazwiska, uzyskanie aktu urodzenia z adnotacją, że dziecko urodziło się martwe, a także, w dalszej kolejności, na pobranie zasiłku pogrzebowego — dla rodziców jest on wypłacany w zryczałtowanej kwocie 4 000 zł (zob. rozdział IV. „Zasiłek pogrzebowy”).

Należy pamiętać, że rejestracja urodzenia martwego w USC jest możliwa wyłącznie, gdy znana jest płeć dziecka. Jeżeli do śmierci dziecka doszło na wczesnym etapie ciąży, płeć można określić poprzez badania genetyczne. Badania te wykonywane są na wniosek i koszt rodziców, jednak wydatek ten uznaje się później za część kosztów pogrzebu, co oznacza, że w świetle prawa jest refundowany w ramach zasiłku pogrzebowego.

- Rodzice, którzy zdecydują się na wykonanie badań genetycznych, muszą poinformować o tym szpital.
- Po uzyskaniu wyniku szpital przesyła do USC kartę martwego urodzenia (w której oznaczona jest już płeć dziecka).
- Następnie rodzice dokonują rejestracji dziecka w USC i otrzymują akt urodzenia z adnotacją, że dziecko urodziło się martwe (nie wydaje się aktu zgonu).
- Po dopełnieniu powyższych formalności organizacja pogrzebu przebiega tak samo jak w przypadku osoby zmarłej po urodzeniu. Dziecko można pochować pod urzędowo potwierdzonym imieniem i nazwiskiem, a dzięki nadaniu przez USC numeru PESEL rodzice mogą wystąpić do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych o zwrot kosztów pogrzebu.

„Jeżeli dziecko urodziło się martwe, nie sporządza się aktu zgonu, a sporządza się akt urodzenia z adnotacją, że dziecko urodziło się martwe”

Art. 52 ust. 2

Prawa o aktach stanu cywilnego

Jeżeli rodzice nie chcą przeprowadzić pochówku swego utraconego dziecka, mogą to zrobić także inne bliskie dziecku osoby (rodzeństwo, dziadkowie). W takim wypadku warto, aby osoba chcąca przeprowadzić pochówek uzyskała pisemne oświadczenie rodziców dziecka (zob. załącznik nr 2). Przedstawienie oświadczenia rodziców o zrzeczeniu się prawa do pochówku będzie dla szpitala wyraźnym sygnałem, że może wydać ciało do pochówku osobie, która się po nie zgłosi.

2. Osoby, które dobrowolnie się do tego zobowiązują

Ciała wielu dzieci zmarłych przed narodzeniem są pozostawiane w szpitalu. Niektórzy rodzice nie wiedzą, że mają prawo pochować utracone dziecko, inni z różnych względów nie chcą tego robić. Dlatego też ustawa o chowaniu zmarłych przewiduje możliwość przeprowadzenia pochówku przez dowolną osobę, także osobę prawną, która dobrowolnie się do tego zobowiąże.

Stwarza to możliwość organizowania pochówków dzieci utraconych przez osoby trzecie. Dzięki temu zorganizować pogrzeb mogą parafie, fundacje, czy nawet pojedyncze osoby, które pragną zadbać o los dzieci zmarłych przed narodzeniem. Z tej możliwości korzystają nierzadko same szpitale, które samodzielnie organizują w określonych odstępach czasu zbiorowe pochówki zmarłych dzieci, których ciała pozostawiono w szpitalu.

„Prawo pochowania zwłok przysługuje również osobom, które do tego dobrowolnie się zobowiązują.

**Art. 10 ust. 1 zd. czwarte
ustawy o chowaniu zmarłych**

2.1. Przed zwróceniem się do szpitala

Przed zwróceniem się do szpitala o wydanie ciała dziecka w celu jego pochówku, należy:

- w przypadku pochówku jednego dziecka (lub np. pochówku rodzeństwa), jeżeli znana nam jest rodzina zmarłego dziecka, przydatne będzie pozyskanie oświadczenia rodziców o fakcie zrzeczenia się prawa do pochówku (zob. załącznik nr 2). Jeżeli śmierć dziecka nastąpiła stosunkowo niedawno, z pewnością warto podobne oświadczenie pobrać np. od dziadków (jako potencjalnie kolejnych osób wymienionych w ustawie i uprawnionych do pochówku zaraz po rodzicach), choć standardowo w szpitalach wymaga się jedynie oświadczenia rodziców.

Oświadczenia te nie są koniecznością, gdyż w większości szpitali rodzice rezygnujący z prawa do pochówku dziecka pozostawiają pisemne oświadczenia w tej kwestii. Niemniej jeżeli istnieje taka możliwość, osoba wnosząca o wydanie ciała powinna posiadać podobne oświadczenie rodziców. Dzięki temu szpital będzie miał pewność,

że poprzez wydanie ciała osobie trzeciej nie naruszy prawa rodziców do pochówku.

- W przypadku organizacji zbiorowego pochówku, ze względu na trudności w kontakcie z rodzicami dzieci, których ciała pozostawiono w szpitalu, z dużym prawdopodobieństwem nie zostaną wydane do pochówku wszystkie ciała, a jedynie te, co do których szpital będzie miał pewność, że rodzice nie zdecydują się na skorzystanie z prawa do pochówku. Wydane zostaną więc ciała dzieci, których rodzice złożyli oświadczenia o pozostawieniu ciał w szpitalu i rezygnacji z przeprowadzenia pogrzebu. Możliwe, że szpital wyda również ciała, które przechowywane są w szpitalu od dłuższego czasu – przepisy nie regulują jednak wprost, ile czasu mają rodzice na odebranie zwłok w celu przeprowadzenia pochówku.

2.2. Procedura w szpitalu

- **jeżeli posiadamy oświadczenie rodzica (rodziców).**

Zazwyczaj jest to sytuacja, w której chcemy odebrać ciało jednego albo dwojga konkretnych dzieci.

W szpitalu przedstawiamy:

- 1) oświadczenia rodziców (rodzica) o zrzeczeniu się prawa do pochówku (zob. załącznik nr 2);
- 2) wniosek o wydanie ciała dziecka (zob. załącznik nr 3);
- 3) zobowiązanie do przeprowadzenia pochówku (zob. załącznik nr 4);

- **gdymy organizujemy zbiorowy pochówek.**

W takiej sytuacji kierujemy do szpitala jeden ogólny wniosek o wydanie ciał wszystkich dzieci, które pozostawiono w szpitalu po śmierci w wyniku poronienia, urodzenia martwego albo aborcji.

W szpitalu przedstawiamy:

- 1) wniosek o wydanie ciał wszystkich dzieci (zob. załącznik nr 5);
- 2) zobowiązanie do sprawienia pochówku (zob. załącznik nr 4).

Dokumenty należy wysłać pocztą za potwierdzeniem odbioru albo dostarczyć osobiście do szpitala w dwóch kopiach – jedną pozostawiamy w szpitalu, drugą zatrzymujemy dla siebie po opatrzeniu przez pracownika szpitala datą i pieczęcią „Wpłynęło”.

Ponieważ dyrektor szpitala działa jako organ administracji publicznej, związany jest terminami określonymi ustawowo. Szpital powinien więc odpowiedzieć na nasz wniosek bez zbędnej zwłoki. Jeżeli w ciągu miesiąca nie otrzymamy odpowiedzi na wniosek, zasadne jest złożenie ponaglenia⁶.

2.3. Pochówek

Organizacja pochówku dzieci zmarłych przed narodzeniem powinna przebiegać tak samo jak w przypadku osób zmarłych po urodzeniu. Konieczne jest zatem skorzystanie z usług zakładu pogrzebowego. Niedopuszczalne jest przenoszenie czy przewożenie zwłok ludzkich (a więc także zwłok dzieci utraconych) w sposób niegodny.

⁶ Art. 35-37 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2017 r. poz. 1257).

Rozdział III

Co w sytuacji, gdy nikt nie chce przeprowadzić pochówku?

Gdy prawa do pochówku zrzekają się najbliżsi i żadna inna osoba nie deklaruje woli organizacji pogrzebu, a o wydanie ciała nie wnioskuje uprawniona uczelnia publiczna, to obowiązek pochówku spoczywa na gminie, w której nastąpił zgon⁷. Postępowanie jest tutaj analogiczne do tego, które stosuje się w przypadku np. zmarłych osób bezdomnych o nieustalonej tożsamości, ponieważ każdemu człowiekowi należy zapewnić godny pochówek.

1. Gmina właściwa ze względu na miejsce zgonu

1.1. Obowiązek gminy

Obowiązek gminy do przeprowadzenia pochówku wynika zarówno z art. 10 ust. 3 ustawy o chowaniu zmarłych, jak i z art. 44 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej⁸, gdyż organizacja pochówku jest zadaniem własnym gminy w każdym przypadku, gdy z prawa do pochowania zmarłego nie korzystają osoby uprawnione. W myśl przytoczonych przepisów pogrzeb odbywa się w sposób ustalony przez gminę i zgodny z wyznaniem zmarłego. W związku z niemożnością ustalenia przynależności religijnej dziecka zmarłego przed narodzeniem, rada gminy może odgórnie ustalić obrządek, w którym będą odbywać się pochówki dzieci utraconych (np. obrządek rzymskokatolicki jako zdecydowanie dominujący w polskim społeczeństwie).

Ustalenie zasad organizacji pogrzebu należy do właściwości rady gminy⁹. Aktem określającym szczegółowo sposób sprawienia pogrzebu może być uchwała rady gminy. Przepisy tej uchwały wraz z art. 17 ust. 1 pkt 15 oraz art. 44 ustawy o pomocy społecznej stanowią podstawę prawną udzielenia świadczenia z pomocy społecznej polegającego na sprawieniu pogrzebu.

⁷ Art. 10 ust. 3 ustawy o chowaniu zmarłych.

⁸ Dz. U. z 2017 r. poz. 1769 ze zm., dalej jako „ustawa o pomocy społecznej”.

⁹ Art. 18 ust. 1 oraz ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2018 r. poz. 994).

1.2. Współpraca szpitala

Aby gmina mogła realizować swój ustawowy obowiązek grzebania osób, o których pochówek nikt inny się nie zatroszczył, konieczna jest współpraca placówki, w której pozostawiane są ciała, z lokalnym ośrodkiem pomocy społecznej (OPS jest w tej sprawie najczęściej właściwą jednostką organizacyjną). Gmina może bowiem odebrać i pochować ciało dopiero wtedy, gdy zostanie poinformowana o takiej konieczności. Obowiązek informacyjny leży natomiast po stronie szpitala. Bez wniosku ze strony szpitala, który powiadomi o konieczności sprawienia pogrzebu, lokalny OPS może nie mieć możliwości dowiedzenia się o zaistnieniu obowiązku pochówku konkretnego człowieka (w tym przypadku dziecka).

Przepisy zobowiązują szpital (każdy podmiot leczniczy) do powiadomienia gminy o zaistnieniu obowiązku pochówku¹⁰. Powstrzymywanie się szpitali przed poinformowaniem o konieczności pochówku w sytuacji, w której ten obowiązek spoczywa na gminie, wydaje się działaniem niezrozumiałym. Powoduje to bowiem konieczność przechowywania zwłok przez szpital bądź samodzielnej organizacji pochówku. Tymczasem przekazanie wiadomości do właściwego ośrodka pomocy społecznej gwarantuje nie tylko przeprowadzenie godnego pochówku zmarłej osoby (dziecka), ale także przeprowadzenie przez ten organ postępowania, podczas którego gmina upewni się, czy żaden z bliższych krewnych zmarłego dziecka nie chce zorganizować pochówku samodzielnie.

2. Czy szpital ma prawo przechowywać zwłoki?

Co do zasady szpital może przechowywać zwłoki przez 72 godziny¹¹. W tym czasie powinna odebrać je (za pośrednictwem zakładu pogrzebowego) osoba odpowiedzialna za przeprowadzenie pochówku.

Ze względu na brak koordynacji współpracy pomiędzy szpitalami i właściwymi dla nich ośrodkami pomocy społecznej ciała dzieci zmarłych przed narodzeniem często przechowywane są w szpitalach znacznie dłużej. Takie działanie jest w świetle prawa niedopuszczalne, bowiem z chwilą upływu 72 godzin od zgonu szpital powinien poinformować o pozostawieniu zwłok gminę. Wówczas to ośrodek pomocy społecznej

¹⁰ Por. art. 28 ust. 6 ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (Dz. U. z 2018 r. poz. 160), dalej jako „ustawa o działalności leczniczej”.

¹¹ Art. 28 ustawy o działalności leczniczej.

podejmuje próby kontaktu z bliskimi zmarłego dziecka, a gdy ci nie wyrażą woli zorganizowania pogrzebu, OPS przeprowadza go w ramach własnych obowiązków.

Czynności podejmowane przez OPS w celu odnalezienia osób chcących przeprowadzić pochówek spełniają ustawowy warunek „ważnej przyczyny” przemawiającej za dłuższym przechowywaniem zwłok w szpitalnej chłodni¹².

Przykładową formą współpracy szpitala z gminą może być umowa okresowa. Niektóre szpitale organizują w określonych odstępach czasu (np. co kwartał) zbiorowy pochówek, którego koszty refunduje później gmina. Takie działanie jest zgodne z prawem.

*„Zwłoki pacjenta mogą być przechowywane w chłodni dłużej niż 72 godziny, jeżeli: (...)
3) przemawiają za tym inne niż wymienione w pkt 1 i 2 ważne przyczyny, za zgodą albo na wniosek osoby lub instytucji uprawnionej do pochowania zwłok pacjenta”.*
**Art. 28 ust. 4 pkt 3
ustawy o działalności leczniczej**

3. Czy szpital ma prawo uznać zwłoki za odpady medyczne?

Nie! Ciała osób zmarłych, niezależnie od przyczyny zgonu oraz wieku, w jakim osoba zmarła, muszą być traktowane z takim samym szacunkiem, a procedury i standardy postępowania w związku ze zwłokami są w świetle prawa identyczne. Potwierdza to m.in. wspomniane w rozdziale 1 rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 7 grudnia 2001 r. w sprawie postępowania ze zwłokami i szczątkami ludzkimi w myśl którego „za zwłoki uważa się ciała osób zmarłych i dzieci martwo urodzonych, **bez względu na czas trwania ciąży**” (pogr. OI).

Zgodnie z obowiązującymi przepisami ciało ludzkie (nawet rozczłonkowane), niezależnie od rozmiarów, nie jest odpadem medycznym. Za odpady medyczne uznaje się „odpady powstające w związku z udzielaniem świadczeń zdrowotnych oraz prowadzeniem badań i doświadczeń naukowych w zakresie medycyny”¹³. Zakwalifikowanie i zutylizowanie ludzkich zwłok jako odpadów medycznych wypełnia znamiona przestępstwa znieważenia zwłok¹⁴.

¹² Art. 28 ust. 4 pkt 3 ustawy o działalności leczniczej.

¹³ Art. 3 ust. 1 pkt 8 ustawy z dnia 14 grudnia 2012 r. odpadach (Dz. U. z 2018 r. poz. 992).

¹⁴ Art. 262 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2018 r. poz. 1600).

Rozdział IV

Zasiłek pogrzebowy

Zasiłek pogrzebowy przysługuje każdej osobie, która pokryła koszty pochowania dziecka zmarłego przed urodzeniem¹⁵. Warunkiem możliwości ubiegania się o zasiłek jest jednak rejestracja utraconego dziecka w USC (zob. rozdział II), gdyż we wniosku o zasiłek konieczne jest podanie numeru PESEL zmarłego. O przyznanie zasiłku mogą się ubiegać nie tylko rodzice, ale każdy, kto pokrył koszty pochówku.

- **Rodzice i rodzina**

Najprostszą drogę do uzyskania zasiłku pogrzebowego mają najbliżsi zmarłego dziecka (rodzice, rodzeństwo, dziadkowie).

Po rejestracji dziecka w USC (do czego konieczna jest znajomość płci dziecka) muszą oni zgłosić do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych wniosek Z-12¹⁶. We wniosku dokumentuje się wydatki poniesione w związku z kosztami pogrzebu, mimo że rodzicom (najbliższej rodzinie), jako jedynym, przysługuje zryczałtowana forma zasiłku pogrzebowego. Oznacza to, że nienależnie od tego, jakie koszty ponieśli rodzice (czy też inna osoba z bliskiej rodziny) w związku z organizacją pochówku zasiłek pogrzebowy otrzymają oni w najwyższej możliwej kwocie, tj. 4 000 zł¹⁷.

„Nie można odmówić wnioskodawcy prawa do pochowania dziecka nienarodzonego o konkretnym imieniu i nazwisku, co jest ważne nie tylko z uwagi na godny pochówek, ale także dla przeżywania żałoby przez całą rodzinę. Należy podkreślić, że każdy ma prawo pożegnać godnie swoje dziecko. Zatem koszt badania genetycznego na oznaczenie płci należy uznać za niezbędny koszt pogrzebu. Warto wskazać w tym miejscu, że zgodnie z rozporządzeniem Ministra Zdrowia z grudnia 2001 r. w sprawie postępowania ze zwłokami i szczątkami ludzkimi (Dz. U. z dnia 28 grudnia 2001 r.), śmierć dziecka nienarodzonego nie pozbawia go prawa do godnego pochówku”.

Wyrok Sądu Rejonowego dla Warszawy Praga-Południe z 17 lutego 2016 r. (sygn.. akt VI U 462/15)

¹⁵ Art. 77-79 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2018 r. poz. 1270), dalej jako „ustawa o FUS”.

¹⁶ Do pobrania tutaj: http://www.zus.pl/documents/10182/788036/Z-12_plus/c1228b36-e4fd-4c4b-8e7c-9e51c808233c.

¹⁷ Art. 77 ust. 1 pkt 4 oraz art. 80 ustawy o FUS.

W każdym przypadku płeć dziecka można ustalić poprzez wykonanie badań genetycznych. Koszt takiego badania to ok. 500 zł, jednak jest on zaliczany do kosztów pogrzebu, a co za tym idzie – refundowany przez ZUS w ramach zasiłku pogrzebowego.

- **Inne osoby, które pokryły koszty pogrzebu**

Zasiłek pogrzebowy może zostać wypłacony także każdej innej osobie, która pokryła koszty sprawienia pochówku utraconego dziecka. W takim wypadku zasiłek pogrzebowy jest jednak wypłacany do wysokości udokumentowanych kosztów pogrzebu, nie wyższych niż 4 000 zł (tj. odpowiednik kwoty zasiłku w formie ryczałtu)¹⁸.

W celu uzyskania zasiłku konieczne jest złożenie wniosku Z-12¹⁹ wraz z dokumentami (fakturami) potwierdzającymi poniesione koszty.

Dla osób dokonujących pochówku, które chcą uzyskać zasiłek pogrzebowy, a nie są rodziną zmarłego dziecka, barierą może być konieczność podania we wniosku Z-12 numeru PESEL dziecka. Aby nadać numer PESEL, konieczna jest rejestracja dziecka w USC, co mogą uczynić jedynie rodzice lub ustanowiony przez nich pełnomocnik.

Konieczne jest zatem uzyskanie od rodziców dziecka pełnomocnictwa do zarejestrowania dziecka w USC (zob. załącznik nr 6).

Instytut Ordo Iuris zapewnia nieodpłatną pomoc prawną w przypadku wystąpienia trudności lub pytań dotyczących pochówku dziecka utraconego przed urodzeniem.

e-mail: biuro@ordoiuris.pl

tel. (22) 404 38 50

www.ordoiuris.pl / dzieciutracone.ordoiuris.pl

¹⁸ Art. 79 ust. 1 i art. 18 ustawy o FUS.

¹⁹ Do pobrania tutaj: http://www.zus.pl/documents/10182/788036/Z-12_plus/c1228b36-e4fd-4c4b-8e7c-9e51c808233c.

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik nr 1

.....
(nazwisko i imię)

.....
(miejsowość, data)

.....
(adres korespondencyjny)

.....
(telefon, mail)

.....
.....
.....
.....

WNIOSEK

o sporządzenie i wydanie kart/y zgonu dziecka/i martwo urodzonego/yh

Na podstawie art. 11 ust. 5a ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. z 2017 r. poz. 912 ze zm.) wnoszę o sporządzenie i wydanie mi kart zgonu mojego/moich dziecka/i martwo urodzonego/yh w celu przeprowadzenia pochówku.

Z poważaniem

.....
(podpis rodzica)

Załącznik nr 2

.....
(miejscowość, data)

OŚWIADCZENIE

o rezygnacji z prawa do pochówku dziecka

Ja, niżej podpisana/y, legitymująca/y się dowodem
(imię i nazwisko)

osobistym, PESEL,
(nr dokumentu) (nr PESEL)

oświadczam, że zrzekam się przysługującego mi na podstawie art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. z 2017 r. poz. 912) prawa do pochowania mojego zmarłego przed narodzeniem dziecka.

Jednocześnie oświadczam, że moją wolą jest, aby godny pochówek zapewnił/a mu

.....
(podpis)

Załącznik nr 3

.....
(imię i nazwisko wnioskodawcy)

.....
(miejsowość i data)

ul.

.....

.....
.....
.....
.....

WNIOSEK

o wydanie ciała i karty zgonu w celu przeprowadzenia pochówku

Pani, która w dniu została przyjęta do Szpitala z powodu śmierci jej nienarodzonego dziecka, zwróciła się do mnie z prośbą o odebranie ze szpitala i pochowanie jej utraconego dziecka (załącznik: oświadczenie z dnia).

Czyniąc zadość prośbie, na podstawie art. 10 ust. 1 zd. ostatnie ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych²⁰ (dalej jako ustawa), zgodnie z którym prawo pochowania zwłok przysługuje również osobom, które do tego dobrowolnie się zobowiązują, **wnoszę o wydanie mi ciała dziecka pani i zobowiązuję się do sprawienia mu godnego pogrzebu.**

Tym samym **wnoszę także o wydanie mi karty zgonu dziecka pani na potrzeby pochówku.** Zgodnie z art. 11 ust. 5a ustawy, w przypadku dziecka martwo urodzonego, bez względu na czas trwania ciąży, na wniosek osoby, o której mowa w art. 10 ust. 1 ustawy, a zatem także osoby, która dobrowolnie się do tego zobowiąże, istnieje obowiązek sporządzenia karty zgonu dziecka, która jest wymagana w celu pochowania zwłok.

²⁰ Dz. U. z 2017 r. poz. 912 ze zm.

Jednocześnie nadmieniam, że zgodnie z obowiązującymi przepisami prawo osoba, które dobrowolnie zobowiąże się do pochowania zwłok ma pierwszeństwo przed możliwością przekazania zwłok do celów naukowych publicznej uczelni medycznej lub publicznej uczelni prowadzącej działalność dydaktyczną i badawczą w dziedzinie nauk medycznych, gdyż art. 10 ust. 2 ustawy wyraźnie stanowi, że „zwłoki niepochowane przez podmioty wymienione w ust. 1” – a więc także przez osoby, które dobrowolnie się do tego zobowiązają – mogą być przekazane wspomnianym uczelniom wyłącznie wówczas, gdy żaden z uprawnionych podmiotów nie wyraził chęci zorganizowania pochówku.

Wobec powyższego **wnoszę o wydanie mi ciała dziecka pani**
..... **i wydanie mi jego karty zgonu.**

.....
(podpis)

Załączniki:

1/ Oświadczenie (matki dziecka) z dnia

2/ Oświadczenie z dnia o zobowiązaniu się do sprawienia pochówku.

.....
(miejsowość, data)

OŚWIADCZENIE

o zobowiązaniu się do przeprowadzenia pochówku

Ja, niżej podpisany/a, legitymujący/a się dowodem
(imię i nazwisko)

osobistym, PESEL,
(nr dokumentu) (nr PESEL)

oświadczam, że na podstawie art. 10 ust. 1 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych
(Dz. U. z 2017 r. poz. 912 ze zm.) **zobowiązuję się do organizacji i przeprowadzenia godnego**

pochówku zwłok dziecka/i
(liczba) (imię i nazwisko matki jeżeli jest to pojedynczy pochówek)

zmarłego/ych przed narodzeniem w
.....
(nazwa szpitala)

Pochówek odbędzie się
(nazwa cmentarza)

w dniu
(data)

.....
(podpis)

Załącznik nr 5

.....
(dane wnioskodawcy)

.....
(miejsowość i data)

ul.

.....

.....
.....
.....
.....

WNIOSEK

o wydanie ciał i kart zgonu dzieci martwo urodzonych w celu przeprowadzenia pochówku

Na podstawie art. 10 ust. 1 zd. ostatnie ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych²¹ (dalej jako ustawa), zgodnie z którym prawo pochowania zwłok przysługuje również osobom, które do tego dobrowolnie się zobowiązają, **wnoszę o wydanie mi ciał (zwłok) wszystkich dzieci, które po poronieniu, urodzeniu martwym czy też aborcyjnym przerwaniu ciąży zostały pozostawione w szpitalu** i zobowiązuję się do sprawienia im godnego pogrzebu.

Tym samym **wnoszę także o sporządzenie i wydanie mi kart zgonu wszystkich dzieci, których ciała (zwłoki) zostaną mi przekazane.** Zgodnie z art. 11 ust. 5a ustawy, w przypadku dziecka martwo urodzonego, bez względu na czas trwania ciąży, na wniosek osoby, o której mowa w art. 10 ust. 1 ustawy, a zatem także osoby, która dobrowolnie się do tego zobowiąże, istnieje obowiązek sporządzenia karty zgonu dziecka, która jest wymagana w celu pochowania zwłok.

Jednocześnie nadmieniam, że zgodnie z obowiązującymi przepisami prawo osób, które dobrowolnie zobowiążą się do pochowania zwłok ma pierwszeństwo przed możliwością przekazania zwłok do celów naukowych publicznej uczelni medycznej lub publicznej uczelni prowadzącej działalność dydaktyczną i badawczą w dziedzinie nauk medycznych, gdyż art. 10 ust. 2 ustawy

²¹ Dz. U. z 2017 r. poz. 912 ze zm.

wyraźnie stanowi, że „zwłoki niepochowane przez podmioty wymienione w ust. 1” – a więc także przez osoby, które dobrowolnie się do tego zobowiązają – mogą być przekazane wspomnianym uczelniom wyłącznie wówczas, gdy żaden z uprawnionych podmiotów nie wyraził chęci zorganizowania pochówku.

Wobec tego wnoszę jak powyżej.

.....

(podpis)

Załączniki:

1/ Oświadczenie z dnia o zobowiązaniu się do sprawienia pochówku.

Załącznik nr 6

.....
(dane mocodawcy)
ul.
.....

.....
(miejsowość i data)

PEŁNOMOCNICTWO

do zgłoszenia urodzenia oraz przeprowadzenia pochówku

Na podstawie art. 57 ust. 2 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. z 2016 r. poz. 2064) udzielam
(imię i nazwisko pełnomocnika)

pełnomocnictwa do zgłoszenia w Urzędzie Stanu Cywilnego w

urodzenia mojej(go) urodzonej(go) w dniu
(córki/syna)

w oraz pobrania 3 odpisów skróconych aktu urodzenia z adnotacją, że dziecko urodziło się martwe.

Dziecku nadaję imię (imiona):.....

Jednocześnie oświadczam, że wyrażam zgodę, aby podmiot, któremu niniejszym udziela się pełnomocnictwa do zgłoszenia urodzenia w Urzędzie Stanu Cywilnego, na podstawie art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. z 2017 r. poz. 912 ze zm.), **dokonał godnego pochówku mojego dziecka w obrządku rzymskokatolickim**. Tym samym zrzekam się mojego prawa do pochowania dziecka.

Dołączam dowód uiszczenia zapłaty opłaty skarbowej w wysokości 17 zł²².

.....
(własnoręczny podpis)

Opłatę skarbową można uiścić:

- przelewem na konto Urzędu Gminy, nr rachunku
- na miejscu, w kasie urzędu,
- **zwolnione z opłaty skarbowej jest pełnomocnictwo udzielone: wstępnym (rodzice, dziadkowie), zstępnym (dzieci, wnuki) oraz rodzeństwu²³.**

²² Art. 1 ust. 1 pkt 2 Ustawy z dnia 16 listopada 2006 r. o opłacie skarbowej (Dz. U. poz. 1827 ze zm.).

²³ Załącznik do ustawy z dnia 16 listopada 2006 r.

KRÓTKIE ANALIZY

Prawo pochowania zwłok przez osoby, które się do tego dobrowolnie zobowiązują

Krąg podmiotów uprawnionych do pochowania zwłok ludzkich określa art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych²⁴ (dalej jako ustawa).

W pierwszej kolejności uprawnionymi do pochowania zwłok są krewni i powinowaci określani w pkt 1–5 wspomnianego przepisu. W dalszej kolejności ustawodawca zastrzega na rzecz organów wojskowych i państwowych prawo pochowania zwłok określonych kategorii osób. Wreszcie art. 10 ust. 1 zd. ostatnie ustawy stwierdza jednoznacznie, że **„prawo pochowania zwłok przysługuje również osobom, które do tego dobrowolnie się zobowiązują”**.

Podkreślenia wymaga, iż przepisy prawa nie uzależniają możliwości skorzystania przez osoby, o których mowa w art. 10 ust. 1 zd. ostatnie ustawy, z przysługującego im prawa od spełnienia jakichkolwiek dodatkowych warunków. Trzeba również zauważyć, iż prawo osób, które dobrowolnie zobowiązują się do pochowania zwłok ma pierwszeństwo przed możliwością przekazania zwłok do celów naukowych publicznej uczelni medycznej lub publicznej uczelni prowadzącej działalność dydaktyczną i badawczą w dziedzinie nauk medycznych, gdyż art. 10 ust. 2 ustawy wyraźnie mówi, że „zwłoki niepochowane przez podmioty wymienione w ust. 1” – a więc także przez osoby, które dobrowolnie się do tego zobowiązują – mogą być przekazane wspomnianym uczelniom wyłącznie wówczas, gdy żaden z uprawnionych podmiotów nie wyraził chęci zorganizowania pochówku.

Nie tylko wykładnia celowościowa nakazuje przyjąć, że osobą w rozumieniu art. 10 ust. 1 zd. ostatnie ustawy może być zarówno osoba fizyczna, osoba prawna, jak również jednostka organizacyjna, o której mowa w art. 33¹ kodeksu cywilnego.

Zgodnie z art. 11 ust. 5a ustawy, w przypadku dziecka martwo urodzonego, **bez względu na czas trwania ciąży**, na wniosek osoby, o której mowa w art. 10 ust. 1 ustawy, w tym *lege non distinguente* osoby, która dobrowolnie się do tego zobowiąże, istnieje obowiązek sporządzenia karty zgonu dziecka, która jest wymagana w celu pochowania zwłok.

²⁴ Dz. U. z 2017 r. poz. 912 ze zm.

Obowiązek gminy do chowania ciał dzieci utraconych

- **Stan prawny**

Obowiązujący stan prawny nakazuje dokonanie godnego pochówku każdego człowieka, także dziecka martwo urodzonego, niezależnie od tego, na jakim etapie ciąży zmarło. Zgodnie z § 2 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 7 grudnia 2001 r. w sprawie postępowania ze zwłokami i szczątkami ludzkimi²⁵ „za zwłoki uważa się ciała osób zmarłych i dzieci martwo urodzonych, **bez względu na czas trwania ciąży**”. Oznacza to, iż procedura i standardy postępowania z ciałami dzieci martwo urodzonych winny być takie same jak z ciałami innych zmarłych osób.

W wielu przypadkach rodzice nie mają świadomości przysługującego im prawa do pochowania zmarłego dziecka, nierzadko też dobrowolnie rezygnują z możliwości odebrania ciała i godnego pożegnania swojego dziecka. W takich sytuacjach polski porządek prawny dopuszcza dokonanie pochówku przez inne podmioty, które dobrowolnie zobowiązują się do zorganizowania pogrzebu. Zgodnie z art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych²⁶ **prawo pochowania zwłok przysługuje również „osobom, które do tego dobrowolnie się zobowiązują”**.

- **Obowiązek gminy**

Jeżeli z prawa do pochówku zrezygnują rodzice, żaden inny uprawniony podmiot nie podejmuje się dokonania go ani żadna publiczna uczelnia prowadząca działalność dydaktyczną i badawczą w dziedzinie nauk medycznych nie złoży wniosku o wydanie zwłok do celów naukowych, zgodnie z art. 10 ust. 3. ustawy o chowaniu zmarłych, **obowiązek pochowania zwłok spoczywa na gminie właściwej ze względu na miejsce zgonu.**

Obowiązek ten wynika również z art. 44 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej²⁷, gdyż organizacja pochówku jest zadaniem własnym gminy w każdym przypadku, gdy z prawa do pochowania zmarłego nie korzystają osoby uprawnione²⁸. W myśl wskazanego przepisu sprawienie pogrzebu odbywa się w sposób ustalony przez gminę i

²⁵ Dz. U. z 2001 r. Nr 153 poz. 1783 ze zm.

²⁶ Dz. U. z 2017 r. poz. 912 ze zm., dalej jako „ustawa o chowaniu zmarłych”.

²⁷ Dz. U. z 2017 r. poz. 1769 ze zm., dalej jako „ustawa o pomocy społecznej”.

²⁸ I. Sierpowska, Komentarz do art. 44 u.p.s. [w:] *Pomoc społeczna. Komentarz*, wyd. IV, LEX (wersja elektroniczna).

zgodny z wyznaniem zmarłego. Ustalenie zasad sprawiania pogrzebu należy do właściwości rady gminy. Aktem, z którego muszą wynikać wiążące organ pomocy społecznej ustalenia w zakresie sposobu sprawiania pogrzebu, jest uchwała rady gminy (art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym²⁹). Przepisy tej uchwały wraz z art. 44 stanowią podstawę prawną udzielenia świadczenia z pomocy społecznej polegającego na sprawieniu pogrzebu³⁰.

W związku z niemożliwością ustalenia przynależności religijnej dziecka zmarłego przed narodzeniem należy przyjąć, iż obowiązek gminy do ustalenia jakiego wyznania był zmarły, gmina może wypełnić poprzez odgórne określenie w drodze uchwały rady gminy w jakim obrzędku będą odbywać się pochówki dzieci utraconych przed narodzeniem.

²⁹ Dz. U. z 2017 r. poz. 1875 ze zm.

³⁰ W. Maciejko, Komentarz do art. 44 u.p.s. [w:] W. Maciejko, P. Zaborniak, *Ustawa o pomocy społecznej. Komentarz*, wyd. IV, LEX (wersja elektroniczna).